

**КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ГЕОГРАФІЇ, ТУРИЗМУ ТА ІСТОРІЇ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ та ПРАВОЗНАВСТВА
МУЗЕЙ ІСТОРІЇ КРИВОРІЗЬКОГО
ПЕДУНІВЕРСИТЕТУ**

***КРИВОРІЗЖЯ:
ПОГЛЯД У МИНУЛЕ...***

Кривий Ріг — 2017

ЛЕЇН – АНТИЧНИЙ ПОЛІС НА КРИВОРІЖЖІ?

Питання про час заснування міста Кривий Ріг залишається дискусійним, хоча відомо, що воно має доволі давню історію поселень з точки зору археології. Однією із можливих відповідей на це питання можна вважати гіпотезу російського філолога-германіста Ф.О. Брауна, викладену ним у монографії «Розвідки у сфері гото-слов'янських відносин», про можливе знаходження античного міста Леїн у місці, де річка Саксагань впадає у річку Інгулець, тобто на території міста Кривого Рогу [1, с. 215].

Сучасний криворізький археолог і краєзнавець О.О. Мельник у статті «Леїн», опублікованій у «Криворізькій історичній енциклопедії», наводить карту розташування цього міста за планом російського Генерального штабу, датованим 1898 роком, де позначене місце його решток. О.О. Мельник припустив, що це були рештки античного полісу Леїн [6, с. 401].

За проблематичності, а іноді і неможливості, проведення археологічних розкопок на території міста Кривого Рогу через активні промислові видобутки ми спробуємо, скориставшись доступними науковими джерелами, теоретично реконструювати історію заснування нашого міста і з'ясувати, наскільки вірогідною є гіпотеза про існування тут античного полісу Леїн.

Першим хто згадує місто Леїн в античній історіографії був давньогрецький географ та астроном Птоломей (87-165 н.е.). У своїй праці «Посібник для географії» він вказує, що по рукаву річки Борисфен знаходяться три населених пункти, серед яких за географічними координатами $54^{\circ} - 50^{\circ}15'$ розташоване місто Леїн [8, с. 239]. Проте за розрахунками сучасного фахівця у галузі історичної географії В.Г. Зубарева місто Леїн знаходилося біля скіфського городища Кам'янського (сьогодні Кам'янка Дніпровська Запорізької області), хоча приток Борисфену, про який у нього йдеться, це Інгулець [2, с. 176].

У XIX ст. відомий геолог С.О. Конткевич наголошував на тому, що залізні руди Криворіжжя були відомі стародавнім грекам. Грунтуючись на дослідженні німецького рудознавця Гертла, він зауважував, що Кривий Ріг перебуває в ареалі Давньої Скіфії – відомого постачальника заліза в Елладу в епоху Античності. Окрім того, зіставляючи опис давньогрецького трагіка Есхіла, який зображував залізо як продукт промивання магнітного піску, з геологічними параметрами залізної руди Криворіжжя, він відмічав високу концентрацію магнітного залізняку біля витоків річок Саксагань та Інгулець, що загалом відповідало опису давньогрецького трагіка. Припускаючи те, що залишки видобутків залізної руди мають давню природу, С.О. Конткевич наголошував на тому, що Есхіл оспівував криворізьке залізо високої якості [5, с. 342].

Думку про те, що Криворіжжя було центром постачання високоякісного заліза, підтримували такі радянські археологи як А.А. Іессен та В.М. Отрешко. Вони відштовхувались від місцезнаходження давньогрецької колонії Ольвії (Ὀλβία – щаслива або багата), яка була відомим політичним, культурним і торговельним центром Північного Причорномор'я. Так, А.А. Іессен зазначає, що «у районі Дніпровсько-Бузького лиману існували місцеві виробничі центри з тривалою культурною традицією. Ці поселення, хоча і не можуть вважатися "містами" у повному сенсі цього слова, але цілком могли бути основою для подальшого розвитку місцевих містечок» [3, с. 60].

Ці поселення, на думку А.А. Іессена, були торговельними центрами, в яких «імпортовані греками предмети розкоші надходили у розпорядження місцевої племінної знаті, яка в обмін на них віддавала накопичені нею багатства». Торговими еквівалентами постачальних товарів грецьких торговців були раби [3, с. 57]. Цілком природно виникає питання: навіщо потрібен імпорт рабів у район Криворіжжя?

Про високий рівень торговельних відносин пише і радянський археолог Т.М. Кніпович, яка вказує на те, що у VI ст. до н.е. у регіон Північного Причорномор'я проникають привізні грецькі речі: «Весь цей грецький імпорт, принаймні весь нам відомий, абсолютно однорідний: це дорогі художні вироби,

що являють, у повному розумінні слова, предмети розкоші, а не предмети повсякденного вжитку. Характерні для місцевих поховань пізнішого часу грецькі амфори з вином і маслом, а також привізний посуд простіших, утилітарних типів тут відсутні зовсім» [4, с. 106-107].

Радянський археолог В.М. Отрешко також стверджував, що в VI ст. до н.е. формується досить складна і заплутана система торгівельних зв'язків Нижнього Побужжя з різними районами Причорномор'я і Середземномор'я. Для забезпечення сировиною ремісничих виробництв, зосереджених переважно в районі Кінбурнського півострова, конче необхідними були поставки з Криворіжжя, Карпато-Дунайського басейну і Єгипту» [7, с. 26].

Природним, на думку В.М. Отрешко, було те, що для імпорту сировини у Кінбурнський ремісничий центр «якісь товари необхідно було експортувати в ці райони, натомість племена Причорномор'я, імпортуючи продукцію гілейських ремісників, могли постачати, перш за все, сільськогосподарські товари і можливо рабів. Сільськогосподарські товари, однак, не були потрібні в Нижньому Побужжі та їх, разом з продукцією місцевих аграрних поселень, необхідно було вивозити далі, до центрів метрополії. У свою чергу, товари метрополії на той час не мали особливого попиту у місцевих племен, хоча і споживалися у великих кількостях греками Побужжя». Проте, зазначає В.М. Отрешко, внутрішня торгівля зазнає значного розвитку, «про що можна судити хоча б на основі поширення монет-стрілок і дельфінчиків» [7, с. 26].

Таким чином, на основі наявних джерел можна з певною мірою достовірності стверджувати, що у VI ст. до н.е. район Криворіжжя був торгівельним пунктом, через який місцева знать отримувала товари із різних регіонів світу, це були товари культового призначення, розкоші і ремісничі знаряддя. Що ж могло експортувати місцеве населення? На наш погляд, на території Криворіжжя у VI ст. до н.е. тут існувало поселення, яке було розвиненим металургійним центром, що постачало залізо як у Ольвію, так і в Елладу. Можливо воно було також центром транзитної торгівлі, звідки велись поставки предметів розкоші та культу у східному напрямку в район

розташування некрополісу скіфів. Гіпотеза про можливе розташування на території Криворіжжя античного поліса Леїн видається малоймовірною, а її перевірка наявними теоретичними джерелами виявилась недостатньою.

ДЖЕРЕЛА та ЛІТЕРАТУРА:

1. Браун Ф.А. Разыскания в области гого-славянских отношений [Текст] / Ф.А. Браун. – Санкт-Петербург, 1899. – Т. I. Готы и их соседи до V века. Первый период: готы на Висле.
2. Зубарев, В. Г. Историческая география Северного Причерноморья по данным античной письменной традиции [Текст] / В. Г. Зубарев. – М.: Языки славянской культуры, 2005. – 503 с. – (Studia historica).
3. Иессен А.А. Греческая колонизация Северного Причерноморья [Текст] / А.А. Иессен – Л., 1947. – 91 с.
4. Книпович Т. Н. К вопросу о торговых сношениях греков с областью р. Танаиса в VI I-V веках до н. э. [Текст] Т. Н. Книпович: // ИГАИМК, вып. 104 (сборник «Из истории Боспора»), М.-Л., 1934. – с. 90-110.
5. Конткевич С. О. Геологические описания окрестностей Кривого Рога и Херсонской губернии [Текст] / С. О. Конткевич // Горный журнал. – Санкт-Петербург, 1880. – № 3 (март). – С. 340-375.
6. Мельник О. О. Леїн [Текст] / О. О. Мельник // Історична енциклопедія Криворіжжя. Т.1. Кривий Ріг, 2009. 704 с. – С. 401.
7. Отрешко В.М. К проблеме экономического районирования Нижнего Побужья в архаическую эпоху [Текст] / В.М. Отрешко // Ольвийские древности. Сборник научных трудов памяти В.М. Отрешко (1949-1999). – К, 2009. – 386 с.
8. Птолемей. Географическое руководство [Текст] / Птолемей // Вестник древней истории. – 1948. – № 2. (24). – С. 215-521.

Аблец В.В.
кандидат геолого-минералогических наук
начальник экологического отдела
Государственный проектный институт «Кривбасспроект»

ЗНАЧЕНИЕ ШЛАКОВОГО КИРПИЧА В ДОРЕВОЛЮЦИОННОМ СТРОИТЕЛЬСТВЕ КРИВОГО РОГА

В дореволюционных постройках исторического центра Кривого Рога был обнаружен в качестве строительного материала шлаковый кирпич. Задачей исследований явилось: определить характер распространения шлакового кирпича в дореволюционных постройках на территории Кривого Рога (в рамках